

*Спотар-Аяр Г. Ю.,**ORCID ID: 0000-0002-2861-6339**асистент кафедри тюркології**Київського національного університету імені Тараса Шевченка**Яницька І. Ю.,**ORCID ID: 0000-0002-9312-4066**студентка**Інституту філології**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ЛЕКСЕМ У КОМПЛІМЕНТАХ СУЧАСНОЇ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується підвищеним інтересом до вивчення специфіки функціонування сакралізмів. Активізація поширення конфесійно маркованої лексики в інших сферах комунікативних актів багато в чому залежить від ціннісних орієнтирів соціуму, що встановлювалися протягом тривалого періоду його розвитку, оскільки релігійні переконання інтегрують у глибинні основи людського буття та здійснюють значний вплив на акти комунікації. Вживання термінів релігійного походження будь-якої мови є актуальним питанням досліджень у теоретичному і практичному аспектах. Стаття присвячена дослідженню функціональних особливостей сакральної лексики у структурі компліментарних висловів сучасної турецької мови. Аналіз концептуального поля компліментів здійснено за допомогою дискурс-аналізу, порівняння та узагальнення, які дають змогу встановити рівень популяризації теолінгвістичних концепцій поза межами конфесійного стилю мовлення, зокрема в компліментарних висловах. У пропонованій науковій розвідці обґрунтовано семантичну структуру та прагматичний аспект компліментів з точки зору теорії комунікативного акту. Отримані результати дають ширше уявлення не лише про сакральну лексику, але й про етнокультурну специфіку процесу компліментотворення. Висновки дослідження примножують загальні відомості та певною мірою сприяють заповненню лакун у царині аналізу компліментарних висловлювань та узагальненню інформації про них. Характеристика парадигми релігійних концептів, які вживаються у компліментарних висловах, дає змогу розширити поняття про тематичні та функціональні аспекти сакральних лексем у сучасних сталих виразах, які реалізують тактику схвалення. Перспектива подальших досліджень полягає у вивченні семантичних, лексичних та структурних особливостей компліментарних висловів та вдосконаленні теоретичних та практичних знань, що сприятимуть вивченню особливостей сполучуваності конфесійно маркованих слів та виразів з іншими лексемами у структурі компліментарних виразів.

Ключові слова: комплімент, конфесійно маркована лексика, релігійна термінологія, теолінгвістика, компліментарні вислови.

Постановка проблеми. Вивчення сакральної лексики дедалі більше привертає увагу мовознавців і вважається важливим аспектом висвітлення не лише лексико-семантичних

та структурних особливостей компліментарних висловів, але й базових культурних аспектів мовної та культурної картини світу окремого етносу. Використання конфесійно маркованої лексики в інших сферах комунікації багато в чому залежить від ціннісних орієнтирів народу, що встановлювалися протягом тривалого періоду розвитку суспільства. Таким чином, аналіз вживання сакралізмів як репрезентантів культурної та історичної картини світу етносу дає змогу дійти висновків щодо вмотивованості їх використання та комунікативної мети їх вживання в компліментарних висловах.

Дослідження функціональних особливостей сакральної лексики в компліментах сучасної турецької мови дає змогу прослідкувати семантичний аспект компліментотворення та прагматичний аспект комунікативного наміру з точки зору турецької лінгвокультури. Саме прагматичний підхід дає змогу встановити специфіку використання компліментів, оскільки його особливістю є аналіз мови як засобу дії та впливу.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше здійснюється комплексний аналіз теолінгвістичної одиниці в турецьких компліментарних висловах з урахуванням семантичних і функціонально-прагматичних особливостей та аналізу комунікативного наміру.

Актуальність дослідження детермінована недостатнім вивченням глибинного етнокультурного нашарування семантики сакралізмів та специфіки використання релігійної лексики турецьких компліментів. Незважаючи на активізацію лінгвістичних досліджень сакральної лексики на матеріалі різних мов, сьогодні відсутнє чітке та загальноприйняте розуміння їх ролі у структурі понятійного субстрату компліментів, відчувається потреба класифікації сакралізмів із семантико-структурної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увага науковців до аналізу компліментарних висловів посилилась у другій половині ХХ століття, зокрема, це пов'язано зі збільшенням уваги до дослідження маніпуляцій і тактик впливу. Комплімент виступає об'єктом дослідження праць у царині соціолінгвістики, психології, соціології та лінгвістики. В українському мовознавстві дослідженням компліментів займалися такі вчені, як А. Вежицька, В. Дементьєв, М. Китайгородська, В. Міщенко, Н. Розанова, О. Сиротиніна, М. Федосюк. Особливу увагу дослідженню компліментарних висловів

приділили В. Варакса, Л. Шевченко, І. Шкіцька [2, с. 36], які досліджували структурні та семантичні особливості лексики у компліментах в українській мові. Загалом актуальним є питання розрізнення власне компліментів, висловлення шани, похвали та лестощів. Окремим дискусійним питанням є класифікація компліментів (зокрема, з точки зору інтенції, гендеру, наявності/відсутності адресату). Вирішення потребує питання щодо віднесення до компліментарних висловів установлених етикетних форм вираження шани. Зокрема, І. Шкіцька визначає десять критеріїв відмінностей між компліментами, похвалою та схваленням [7, с. 50–51].

У царині дослідження релігійної лексики в сучасній українській тюркології особливу увагу привертають праці І. Покровської, яка стверджує, що релігійні вислови відіграють важливу роль у комунікації, функціонуючи як мовленнєва форма, що передається в усному і писемному вигляді з покоління в покоління, отже, може вважатися складовою частиною культури того чи іншого етносу [5, с. 112].

Турецькі вчені, визначаючи комплімент (тур. *iltifat*) як мовний інструмент соціальної взаємодії, неодноразово аналізували цей лінгвістичний феномен у своїх наукових дослідженнях. Серед них особливу увагу привертають праці таких учених, як Х. Бесенді, К. Більгегіл, М. Риза Решід, К. Кінар, Х. Табі [13, с. 76]. Традиційно компліментарні висловлювання в лінгвістичних працях аналізуються з позицій теорії мовленнєвих актів.

Метою статті є визначення та характеристика семантико-стилістичних особливостей функціонування сакральної лексики в компліментах турецької мови, пропозиція обґрунтування використання сакралізмів у сталих виразах, які реалізують семантику схвалення, здійснення класифікації компліментів з використанням релігійної лексики.

Реалізація мети дослідження постає у вирішенні таких завдань, як аналіз специфіки функціонування релігійної лексики у компліментах, класифікація її видів, встановлення особливостей вживання сталих виразів, визначення історичного підґрунтя використання релігійної лексики в компліментах.

У пропонованому дослідженні для систематизації та наукового аналізу матеріалу використовуються такі методи: стилістичний аналіз, що полягає у встановленні особливостей вживання сакралізмів у конкретних комунікативних ситуаціях; компонентний аналіз, що дає змогу встановити взаємодію лексем у складі компліментарних виразів; описовий та класифікаційний методи; інтерпретація, що дає змогу зрозуміти контекст вислову та запропонувати його переклад.

Виклад основного матеріалу. Кожна мова абсорбує культурну спадщину свого народу, що більшою чи меншою мірою декодує релігійний аспект і його вплив на духовне та матеріальне життя соціуму. Вірування та використання відповідної релігійної лексики актуалізують процес збагачення словникового запасу й культури поведінки турецького народу загалом.

Дослідження популяризації сакральних лексем у комунікативних актах дає змогу простежити їх вживання в компліменті, а саме простому, але потужному засобі налагодження контакту і вираження позитивного оціночного ставлення комуніканта [4, с. 93–98]. З лінгвістичної точки зору, поняття «комплімент» можна трактувати як мовленнєвий акт схвалення, що вербально становить структуровану формулу вираження широго або лицемірного ставлення, спрямованого на певну інтенцію мовця [12, с. 2].

Водночас слід наголосити на тому, що основною комунікативною метою компліменту є вплив на адресата, зокрема спонукання до здійснення певної дії. Компліментарні висловлювання містять позитивну оцінку адресата й уживаються мовцем задля того, щоби викликати в адресата позитивний емоційний стан [7, с. 38].

Дослідження етнокультурної специфіки компліменту дає змогу розкрити не лише семантико-прагматичний аспект комунікативного акту, але й соціальну сукупність ідей певного етносу. Однією зі специфічних рис турецького спілкування є широке використання висловів із сакральними лексемами [5, с. 112].

Вживання компліментів є поширеним явищем у мусульманському світі. Зокрема, у тексті Корану є декілька настанов щодо шанобливого звернення. *І скажи Моїм рабам, щоб вони розмовляли одне з одним тільки найкращим чином, бо шайтан сіє між ними ворожнечу. Воістину, шайтан для людини – явний ворог!* (Сура 17. Аль-Ісра, Аят 53) [3]. Важливим вважається висловлення хвали за дотримання норм моралі, виконання обов'язків, дотримання релігійних канонів та постулатів тощо.

У тексті Корану є компліменти, функціонування яких зумовлене певною інтенцією, наприклад висловлення поваги і шани: *Аyetlerimizi göstermek için, kulunu bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götürөн Allah her türlü eksiklikten uzaktır! Şüphesiz O, her şeyi işitir ve görür. – Аллах, який посеред ночі веде свого слугу, для утвердження у вірі, з мечеті Аль-Харам до стін благословенної мечеті Аль-Акса, бездоганний і вищий всіх похвал! Він все чує і все бачить* [11, с. 173].

Крім тексту Корану, настанови щодо використання компліментів зустрічаються у Хадисах, які шануються і вважаються основним джерелом релігійного права і джерелом відповідей на всі буттєві питання, поступаючись лише авторитету священної книги ісламу, а саме Корану. У деяких хадисах можна простежити не тільки тематику похвали, але й її заборони. Іншими словами, у хадисах похвала – це легковажне вихвалювання адресата за якості, яких у нього немає, що часто може бути навіть брехнею, задля отримання з цього якоїсь користі, тоді як комплімент вбачається як більш зважена та збалансована оцінка, що вживається для вираження пророчої моралі та солідарної комунікації.

Крім того, на важливість використання компліментів щодо благопристойних рис людини звертали увагу східні філософи. Наприклад, відомим є вислів Мевляни Джелаледдіна Румі: *Düşmanın bile dostun olmasını istiyorsan, onun hakkında güzel şeyler söyle. Zira bir gün o söz onu bulur. Unutma insan iltifatın kölesidir. – Якщо ти хочеш, щоб навіть твій ворог став твоїм другом, кажи про нього хороше. В один день він про це дізнається. Не забувай, людина – раб компліменту.*

Таким чином, природним є те, що віруючі люди, дотримуючись релігійних норм, широко використовували протягом тривалого періоду часу не тільки лексеми, але й вислови з Корану або хадисів, отже, семантичне наповнення компліментарного вислову корелює з визначеними релігією межами.

Серед функціональних причин, які посприяли налагодженню взаємозв'язку компліментів та сакральних текстів у межах турецької лінгвокультури, можна виділити динамічність розповіді, акцентування уваги, зміну настрою, возвеличення, надання окремого значення [11, с. 172]. У зв'язку з цим

стали вирази, абсорбуючи всю специфіку релігійних уявлень народу, знайшли своє відображення в компліментарних висловлюваннях в епоху правління Османської імперії.

Епістолярний стиль часів турецької монархічної династії Османів характеризується усталеними правилами використання компліментів, їх місцем, клішованістю та стандартизованістю лінгвального формування. Цікавим є той факт, що офіційні листи та звернення того часу обов'язково мали містити висловлення шани, поваги та компліменту, особливо в разі звернення до вищої інстанції, державного службовця тощо. Тексти характеризувались широким використанням релігійних виразів як компліментів. Зокрема, І. Шкіцька вважає вживання «універсальних» висловлювань (висловлювань з узагальненим значенням) прийомом оптимізації посилення функції впливу компліментарних висловлювань [7, с. 93].

Відповідно до протоколу, написання будь-якого листа складалося з чітко прописаних частин. Визначально, що окрім шаблонних частин, які містили інтитуляцію, інскрипцію, що підтверджувалась тугрою, а саме індивідуальним підписом і печаткою, що демонструвала офіційний статус відправника, в листуванні можна прослідкувати як релігійні, так і компліментарні складові частини [9, с. 161]. Так, наприклад невід'ємною рисою звертань були гіперболізовані висловлювання такого типу, як *bükm-i şerif-i cihanmuta* (нідкорювач світу), *ferman-i beşaret unvan* (божественний). Салюція, тобто вітальна частина, як правило, представлена молитвою та добрими побажаннями адресату, наприклад: *Tanrı izzet ve ikbalini daim kılsın!* – *Hexay Бог увічнює славу та процвітання!* Після нарації та диспозиції, що регламентовані зазначеній тематиці, кінцевий протокол – це свідчення шанобливого ставлення [9, с. 163].

Наприклад, вступна частина листа до Султана Сулеймана сповнена компліментів. *O yüce efendi, halifelik rütbesinin [sahibi,] mertebesi hakan olanlardan, gayretli, çabalı, savletli kayser, Pers hükümdarı Dārā gibi talihli, İslam dininin mürevvici, Müslümanların müzeyyini, bilgi ve erdem sahiplerinin mürebbsi, âriflerle salihlerin kuvvet kaynağı, yüce Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, deniz ve karanın kahramanı, zaman hükümdarlarının en büyüğü, dönemindeki hakanlarının en adaletlisi, yüce padişahların padişahı, Allah'ın emrini yerine getirmek için gaza eden din, dünya, hilafet ve saltanatın [kendisine] ikram edildiği Sultan Süleyman Şah! Allah, onun iyilikseverlikle bağışlayıcılığının gölgesini İslâm'a inanan Müslümanların üzerinde sürekli kılsın!* – *О, великий правителю, власнику халіфатного чину, сміливий, сумлінний та кмітливий носію імперського титулу, вдалиий, як перський володар Дара, ярий прихильнику Ісламу, храме мусульман, вихователю мудрості і чеснот, джерело сили праведних, тінь Аллаха на землі, владика моря і землі, найбільший з правителів часу, найправедніший з повелителів свого часу, султан великих султанів, Султане Сулеймане Шахе, якому служать релігія, світ, халіфат і султанат, щоб виконати наказ Аллаха! Нехай Аллах увічнить тінь своєї доброзичливості та прощення на мусульман, які вірять в іслам!* [10, с. 1085].

Стали вирази з хвалінням та побажанням були невід'ємною рисою канцелярського підстилю, за допомогою яких відбувалась вербалізація запевнянь співрозмовника в об'єктивності інформації, що передавалась. Зокрема, І. Шкіцька стверджує, що в маніпулятивному дискурсі запевняння відбувається шляхом використання вставних конструкцій, що оформлюють божіння [7, с. 104].

Окрім ділового листування, сакральні лексеми супроводжують компліментарні вислови в любовних листах султанів і можновладців, що добре підкреслює їх стилістичну та функціональну різноманітність. Для прикладу можна розглянути лист Хюррем Султан, відомої в Європі як Роксолана, до султана Сулеймана Пишного. *Ben Allah'ın yarattığı bu kainat içinde kaybolmuş biriydim. Allah'tan tek dileğim ve yüreğimin biricik arzusu, size tekrar kavuşabilmek ve ıçık saçan yüzünüze bir defa daha bakabilmektir. Rabbimden elbette dilerim ki benim sultanım, candan ve gönülden sevdiğim şahım, dünyada ve ahirette hep mutlu olasınız.* – *Я забулась в цьому, створеному Аллахом, Всесвіті. Моє єдине прохання до Аллаха і єдине бажання мого серця – знову зустрівшись з вами, поглянути на ваше сяюче обличчя. Я молю Всевишнього, щоб мій султан, моя кохана людина, завжди була щасливою у цьому світі і в тому світі* [14].

У цьому випадку сакральні лексеми вживаються з комунікативною метою підкреслення унікальності адресата. Мовними засобами реалізації тактики підвищення значущості співрозмовника постають прикметники на позначення позитивної оцінки у формі вищого і найвищого ступенів порівняння (*найвищий, найкращий, найприйнятніший* тощо) та їх розмовний відповідник *самий / самий-самий* [7, с. 114].

Слід зазначити, що наявністю великої кількості шанобливих висловлювань та виразів виділяється класична література періоду Османської імперії. Зокрема, однією зі специфічних рис можна вважати хвалюбу самого себе, що стало свого роду «візитівкою» тогочасних митців. Загалом можна охарактеризувати такі два типи похвали, характерних для текстів класичного періоду: відверта або прихована самопохвала автора; непряма похвала, спрямована автору. Відкритими прикладами можуть слугувати опис та протиставлення автора іншим людям, осудження інших на фоні самого себе, тоді як прихований комплімент щодо своєї інтелектуальної переваги можна прослідкувати в так званих інструкціях, що автор залишав читачу для розуміння того чи іншого явища [15, с. 111].

Слід зазначити, що компліменти функціонували у всіх видах турецької мови. Зокрема, вони зустрічаються в одному з перших підручників з граматики турецької мови. *Övgü: âferin "Bravo! Çok iyi!", çok yaşa pupu "Çok yaşa babacığım!", "Sağlıklı ve çok yaşa", ne güzel "Ne kadar güzel", eliy var olsun "Eline sağlık", "Elleri parıltılı olsun, kazancın bol olsun", 'alî pek eyü "Çok çok iyi! – Похвала: молодець «Браво! Дуже добре!», будь здоровий «Многая літа, тату!», «Здоров'я та благих літ!», гарно «Як гарно!», хвала рукам (праці) «Благословення рукам», «Блискучі руки! Гарного заробітку!», хвалебний вигук «Дуже-дуже добре!»* [8].

На сучасному етапі, незважаючи на активізацію світової тенденції секуляризації, парадигма засобів висловлення поваги у турецькому етнокультурному середовищі дає змогу дійти висновку про домінування традиційного релігійного і духовного розуміння акту схвалення, адже на сучасному етапі компліменти теж перебувають під масовим впливом релігії. Аналізуючи сучасні компліментарні вислови турецької лінгвокультури, маємо зауважити, що турецька мова характеризується тим, що більшість компліментів у ній є стандартизованими, тобто кожній мовній ситуації підвладний специфічний мовний компонент. Таким чином, вважаємо за потрібне використання терміна «концептуальне поле», що застосовується до впорядкованої множини мовних одиниць, які формують один із аспектів кон-

цептуального змісту, та об'єднаний навколо ключового слова, номінант якого є іменем поля [6, с. 32].

Дослідження концептуального поля компліментарних висловів сучасної турецької мови дало змогу дійти висновків, що конфесійно маркована лексика компліментів різниться за своїм тематичним наповненням. Відповідно до класифікації Л. Шевченко, до числа сакральних слів, що входять до компліментів належать такі.

1) Назви, що позначають вищі релігійні сутності. *Senin gibi yoktur bu dünyada. Seni bana Allah gönderdi.* – У цьому світі немає таких, як ти. Аллах послав тебе мені. *Allah seni, sana benzezene saklıyor.* – Аллах приберіг тобі подібного на тебе. *Sen bana Rabbimin en güzel hediyesisin.* – Ти мій найкращий подарунок від Всевишнього. Наведені приклади ілюструють, що мовець застосовує аргументативну стратегію з використанням лексичної одиниці *Allah* у перших двох випадках і *Rabbim* – у другому, визнаючи підвладність долі і віру у вищі сили. *Sen çok çalışkansı, Allah senden razı olsun!* – Ти дуже працюючий, благослови тебе Аллах! *Seyyid, senin mobilyan ne de çokmuş! Evin çok güzelmiş maşallah!* – Сеїд, в тебе так багато меблів! Виявляється, в тебе чудовий дім! Щоб не зурочити!

2) Релігійні простори. Номінативи на позначення релігійних місць вживаються для висловлення найкращих побажань, вони мають сакральне значення. *Cennetin fragmanı gibiydi senin gülüşün.* – Твоя посмішка, ніби частинка раю. *Evladımızın kokusu Eden kokusudur.* – Запах нашого сина – запах Едему. Порівняння з використання подібного роду лексем переслідують мету підвищення значущості, а саме гіперболізації, що впливає на емоційний стан і може сприяти гармонізації комунікативного акту. *Samî yıkılmış ama mihrab yerinde,* дослівно: Мечеть зруйнована, але міхраб на місці – антитезне висловлювання, адресоване людині в роках, якій вдалося зберегти свою красу.

3) Духовенство. Такі лексеми, як правило, асоціюються із сакральними поняттями. Компліментарні вислови з такими лексемами слід використовувати виключно з благими намірами. *Vi çocuk son peygamber olacak.* – Ця дитина буде останнім пророком. *Kadı kadar dürüstün.* – Ти так само справедливий, як мусульманський суддя *kadî*. Як відомо, виконавці релігійних обрядів і практик користуються глибокою пошаною, що ґрунтується на визнанні чеснот і суспільної ваги. Отже, прирівняння адресата до рядів духовенства можна оцінювати як високе оцінне реактивне висловлення, що має на меті емоційний контроль і стратегічне переконання реципієнта. Зокрема, така моральна якість, як терплячість, є провідною чеснотою релігійних людей, особливо Пророку, адже саме вони, піддаючись надлюдським труднощам і випробуванням від Всевишнього, зуміли стати взірцем для наслідування, за що увіковічили свій образ як титани стійкості та витримки. Наприклад, у турецькій лінгвокультурі є іслів “*peygamber sabrı*”, що трактують «терплячий, як пророк».

4) Міфічні істоти й релігійні персоналії. У таких компліментах також прослідковується гіперболізація, що є однією зі складових частин регулятивно-модальної стратегії, що застосовується для надання оцінному висловленню адресата більшої ваги та збільшення стилістичного наповнення. *Seni ilk gördüğümde melek sandım.* – Коли я вперше тебе побачив, я подумав, що ти ангел. *Şimdi perim oldun hayatıma hayat kattın.* – Немов справжня фея, ти наповнила моє життя. На

противагу таким виразам, існують компліменти з релігійною лексикою з негативною конотацією. *Şeytan tüyü var.* – Чортівий брат, що виглядає як образа, але насправді цей комплімент використовується для того, щоб описати безстрашну людину, у якої є якийсь містичний, диявольський шарм. Використання метафоричних звертань у маніпулятивному дискурсі аналізує І. Шкіцька, стверджуючи, що вони можуть бути виражені назвами міфічних істот і релігійних понять (*ангеле, ангелику, ангелатко/янгелатко, богине, русалко* тощо) [7, с. 205].

5) Універсальні вислови (вигуки, побажання тощо), що пов'язані з релігійними переконаннями, віруваннями тощо. Універсальні вислови є складовою частиною регулятивно-диктальної стратегії і допомагають відтворити оцінку загальноприйнятості висловлення у суспільстві або в певній важливій для співбесідника спільноті [1, с. 53]. Вигуки й побажання, складовими компонентами яких є релігійні лексеми, урізноманітнюють семантичні відношення на рівні парадигматики та уможливають їх використання у повсякденному житті. І. Шкіцька відносить вигуки до засобів гіперболізації компліментів [7, с. 254]. *Aman!, Aman Tanrım!, Allahım!, Aman Allahım!* – Боже! О Боже мій! Боже правий! Боженько!

Релігійна лексика функціонує не у всіх видах компліментів сучасної турецької мови, зокрема вона вживається у схвальних виразах, які є засобами прямого виявлення прихильності. Побажання добра і висловлення впевненості в щасливому майбутньому адресата в маніпулятивному дискурсі оформлюють лексико-граматичні структури, значну частину яких становлять етикетні формули [7, с. 86]. *Allah yardımcın olsun! Allah sana merhamet etsin! Allah daima yanında olsun! Allah bereket versin! Allah sağlık versin!* – Бог в поміч! Хай Бог помилує! Бог з тобою! Нехай Бог благословить! Дай Бог здоров'я! Також позитивний вплив на адресата здійснюється вираженням радості, задоволення та вербалізується за допомогою лексико-граматичних структур. Зокрема, вираження захоплення та радощів стосовно здійснення мрії часто виражається сталими виразами подяки Аллаху. Така тактика допомагає мовцю справити враження щирої, побожної людини, яка бажає добра співрозмовнику й цінує його.

В ісламі дозволені речі й дії, а також акт схвалення позначаються терміном арабського походження *helâl* (досл. «вільний», «незв'язаний»). Отримання такого схвалення-благословення під час комунікативного акту вважається важливим каталізатором, що приводить до гармонізації спілкування. Так звані хеляльні вирази вже давно акліматизувалися в турецькій лінгвокультурі загального вжитку, отже, вирази з лексемою *helâl* можна прослідкувати в компліментарних висловлюваннях. *Kalbini istemiştin bir tek. Tek hayalimdi; güzel dudaklarından öpücük kondurup 'helalimsin' demek.* – Єдине, чого я хочу, – це твоє серце. Моя найзаповітніша мрія – поцілувати твої чудові уста і сказати «ти моє благословення». Клішованою є фраза, яка часто використовується віруючими людьми у побуті: *Çok iyi işlettin, helal olsun.* – Молодець! Ти дуже добре попрацював! Цікаво, що вигук *helâl olsun!* може функціонувати як самостійна семантико-прагматична одиниця для позначення захоплення, схвалення.

Сучасний розмовний стиль характеризується семантичними змінами у структурі усталених компліментарних виразів. Прикладом такої зміни може слугувати трансформація виразу *Güzel bakmak sevaptır.* – Благосно дивитись із почиттям краси,

який є зразком поєднання естетичної краси та сакрального посилання. Головною лексею виразу є релігійний термін *sevar*, який позначає нагороду від Всевишнього за виконання добрих діл. Вираз використовувався у значенні «хорошою перед Всевишнім є людина, яка може побачити красу його творіння». У сучасній турецькій мові такий вираз перетворився на жаргівливий вираз-комплімент, який здебільшого функціонує у такому вигляді: *Güzele Bakmak Sevaptır. – Дивитись на красуню є благим ділом.*

Таким чином, функціонування компліментів із релігійною лексикою властиве всім стилям турецької мови, вживання виразів із сакралізмами є невід'ємною частиною спілкування турецького народу і важливою частиною культурної картини світу етносу.

Висновки. В результаті дослідження встановлено, що з розвитком теорії комунікативних актів усе більше уваги привертає до себе специфіка впливу на аудиторію та індивіда, більшою мірою досліджуються методи лінгвального моделювання тактик позитивного впливу, серед яких важливе місце посідає комплімент.

Вживання в мові як власної, так і запозиченої лексики, що розкриває всю специфіку релігійних уявлень народу, свідчить про те, що релігія відіграла велику роль у розвитку матеріальної і духовної культури народу, глибоко проникла у свідомість носіїв мови. Аналізуючи вищесказане, маємо зазначити, що вивчення специфіки сакральної лексики дає змогу оцінити сучасний стан розвитку лексичного фонду, відображення в ньому духовного й матеріального змісту, ступінь впливу глобалізації на культуру окремо взятого народу.

Результати наукової розвідки дають ширше уявлення не лише про сакральну лексику, але й про етнокультурну специфіку компліментотворення загалом. Оскільки з часів Османської імперії комплімент і похвала вважаються окремим жанром соціальної взаємодії, нам вдалося з'ясувати, що компліменти релігійного змісту, переслідуючи мовну традицію, використовувались не лише на побутовому рівні, але й під час дипломатичного, приватного листування, в літературі, що дає змогу говорити про традиційність вживання стандартних та клішованих компліментарних висловів у сучасній турецькій мові.

Дослідження концептуального поля компліментів крізь призму сакральної лексики сприяло формуванню думки про те, що вищі релігійні сутності, релігійні простори, духовенство, міфічні істоти й релігійні персоналії та універсальні вислови з релігійним компонентом є основним тематичним наповнювачем сакральної лексики в сучасній турецькій мові. До числа їх функціональних ознак можна віднести аргументативну стратегію, регулятивно-диктальну стратегію, емоційний вплив, вияв пошани, стратегічне переконання тощо.

Обґрунтовано виникає необхідність вивчення та доповнення етнокультурних аспектів, зокрема релігійних, що поширюються у мовознавство. Зазначена тематика має перспективу дослідження та удосконалення теоретичних і практичних знань.

Література:

1. Бобошко Т. Комунікативні стратегії й тактики та оцінні висловлення. *Лінгвістика XXI століття*. 2013. С. 51–58.
2. Колеснікова І. Фольклорний комплімент у міжкультурній комунікації (на матеріалі флористичної лексики та усталених народних порівнянь). *Лінгвістичні дослідження*. 2016. С. 34–41.

3. Коран. Переклад смислів українською мовою. 2018. URL: <http://risale.in.ua/qoran>.
4. Тележкіна О. Конфесійна лексика в поетичному трактуванні Дмитра Павличка. *Лінгвістика* : збірник наукових праць. 2012. С. 93–98.
5. Покровська І. Специфіка вживання етикетних виразів релігійного походження (на матеріалі сучасної турецької мови). *Іноземна мова професійного спрямування як складова підготовки дипломатів та фахівців у сфері зовнішніх зносин* : збірник наукових праць VI Міжнародної науково-практичної конференції. 2013. С. 118–124.
6. Шевченко Л. Зміст концепту Євангеліє. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. 2015. С. 28–40.
7. Шкіцька І. Маніпулятивні тактики позитиву: лінгвістичний аспект : монографія. 2012. С. 44.
8. Bobowski A. (Ali Ufki Bey)'in Grammatica Turcico-Latina (1666) Adli Eserinde XVII. Yüzyıl Osmanlı Konuşma Diline Ait Örnekler. 2016. 1588 с. URL: <https://avesis.aybu.edu.tr/yayin/76a43106-41d6-457a-b98a-db4f48a66836/albert-bobowski-ali-ufki-beyin-grammatica-turcico-latina-1666-adli-eserinde-xvii-yuzyil-osmanli-konusma-diline-ait-ornekler>.
9. Reyhman J., Zajaczkowski A. Osmanlı – Türk Diploması el kitabı. 1993. URL: <https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskitesiden/yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/OSMANLI-T%C3%9CRK%20D%C4%B0PLOMAT%C4%B0KASI%20EL%20K%C4%B0TABI.pdf>.
10. Ağca F., Koç A. Özbek Ubeydullah Han'ın 11 Şaban 941/15 Şubat 1535 Tarihli Mektubunun Dil ve Üslubu. 2019. С. 1085–1086.
11. Mahcüb el-Hasen M. Kur'ân'ı Kerim'de İltifat Sanatı: Faydaları ve Amaçları. 2013. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116884>.
12. Eliaçık M. İltifat Sanatı Üzerine Bir İnceleme. 2018. URL: https://www.academia.edu/38080659/%C4%B0iltifat_Sanat%C4%B1_%C3%9Czerine_Bir_%C4%B0nceleme.
13. Kınar K. Belagatta iltifat. 2005. URL: http://isamveri.org/pdfdrg/D02237/2005_8/2005_8_KINARK.pdf.
14. Kanuni ile Hürrem Sultan'ın aşkı devlet arşivlerinde. 2019. URL: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kanuni-ile-hurrem-sultanin-aski-devlet-arsivlerinde/1392089>.
15. Şahin O. Klasik Metinlerde Övgünün Karakteristiği: Müellif Kendini Nasıl Yüceltir? 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/329580418_Klasik_Metinlerde_Ovgunun_Karakteristiği_Muellif_Kendini_Nasil_Yuceltir.

Spotar-Ayar G., Yanytska I. Functioning of sacred words in compliments of modern Turkish language

Summary. The current stage of development of world linguistics is characterized by an increased interest in the study of semantic fields of sacred vocabulary. It is clear that the intensification of the spread of confessional marked vocabulary in other areas of the communicative act largely depends on the values that have been established over a long period of development of society. Religion, being combined with the deep foundations of human existence, influences social structures and values. Its importance is underscored by the fact that it encompasses things that go beyond secularism. The functioning of the terminological system of religion of any language is a topical issue of research in theoretical and practical terms. The purpose of the study is a linguistic analysis of the functional features of sacred vocabulary on the basis of complementary studies of modern Turkish. Analysis of the conceptual field of compliments of the modern Turkish language through discourse analysis, construction of scientific propositions, comparisons and generalizations helped to identify the pop-

ularization of theolinguistic concepts outside the confessional style of speech, in complementary expressions in particular. In addition, the proposed study substantiates their thematic content and pragmatic aspect in the communicative act. The obtained results of scientific research give a broader idea not only about the sacred vocabulary, but also about the ethnocultural specifics of compliment creation. Analysis of the conceptual field of compliments through the prism of sacred vocabulary contributed to the identification of thematic and functional

aspects of sacred tokens in modern complementary expressions of the Turkish language. This topic has the prospect of research and improvement of theoretical and practical knowledge that will help to study the peculiarities of the compatibility of confessional marked tokens with the words of other lexical groups, compliments in particular.

Key words: compliment, confessional vocabulary, religious terminology, theolinguistics, functions of complementary expressions.